

Van-e jövőjük a műszaki könyvtáraknak és információs központoknak Szlovákiában?

Az 1989. novemberi fordulat után Csehszlovákiában – és így természetesen Szlovákiában is – szét-eselt a tudományos-műszaki-gazdasági tájékoztatás rendszere, amely korábban – a 21/85. számú műszaki és beruházásfejlesztési bizottsági határozat alapján – a népgazdasági irányítás rendszerét követve építkezett.

A műszaki könyvtárak és információs központok sorsa azóta meglehetősen spontánul alakul. Ez a könyvtári és információs tevékenység módszereinek változásában, főként számítógépesítésében, a kölcsönös tájékoztatás elmaradásában, a működési feltételek felettébb egyenlőtlen alakulásában, a könyvtári szolgálat alapvető nyilvántartásainak elhanyagolásában egyaránt megnyilvánul.

A Szlovák Műszaki Könyvtár (Slovenská technická knižnica – SITK) az iménti nehézségek ellenére is arra törekszik, hogy lehetőleg hiánytalanul kövesse és regisztrálja a fejleményeket (e célból külön számítógépes nyilvántartást hozott létre). E nyilvántartásból megállapítható, hogy

- ▶ fog a műszaki könyvtárak és információs munkahelyek száma (1989 végén 360 ilyen szolgáltató hely volt, 1991. március végén már csak 330);
- ▶ a vállalatok több részre való "hasadása" valamelyest ellensúlyozza a számszerű fogyást;
- ▶ sok a "befagyasztott", azaz működését ideiglenesen felfüggesztett könyvtár;
- ▶ csökken a könyvtárosok és a szaktájékoztatók száma;
- ▶ a drágulás miatt az állománygyarapítási keretek értéke lényegesen kisebbé válik, még ha azok nagyságrendje 1989-hez képest nem is változott;
- ▶ a könyvtárosoknak és a szaktájékoztatóknak mindinkább egyéb – nemzetközi együttműködési, tolmács- és fordítói – feladatokat is vállalniuk kell.

Ha a pénzügyi nehézségek sokáig eltartanak, számolni kell számos sikeres dokumentációs, adatbázis-építő tevékenység "befulladásával". Nagy az összevisszaság a számítógépesítési próbálkozásokban is, már ahol erre egyáltalán lehetőség nyílik (pl. eltekintenek az egységes kommunikációs formátum alkalmazásától).

E "leépüléssel" párhuzamosan fokozódó információhiány is tapasztalható. Így pl. az SITK-ban megnö-

vekedett az érdeklődés a fordítások, a tanulmányok és elemzések iránt, akárcsak az irodalomkutatások iránt is, feltéve hogy a könyvtár velük együtt kézbe tudja adni a primer dokumentumokat, ami az adott helyzetben korántsem könnyű feladat. S ráadásul egyre többbe kerül, minthogy számos könyvtár a kölcsönzést fizetett szolgáltatássá tette.

Azok a könyvtárak és információs munkahelyek, amelyeknek – fenntartójuk prosperálása folytán – jó esélyük van a túlélésre, kezdenek együttműködési körökbe tömörülni. Ezeknél – nem mint korábban, amikor az együttműködés is formalitássá degradálódott – megvan a közös motiváció: minél olcsóbban minél minőségibb szolgáltatásokat biztosítani.

Az együttműködési körök kezdemények tulajdonképpen a majdani műszaki könyvtári és információs rendszer előképei, az alulról való szerveződés példái. E tekintetben kezd a dolog hasonlítani a nyugati államok – elsősorban az NSZK – alkalmazta decentralizált és hierarchiát kerülő megoldásokhoz.

E kezdeti fejleményekhez képest, hozzájuk igazodva az SITK koordinációs központi szerepkör kialakítására és vállalására készül. Ezen belül a többi intézmény támaszául is a műszaki irodalom beszerzését, az adatbázis-szolgáltatást, a központi katalógusok vezetését és működtetését, a bel- és külföldi könyvtárközi kölcsönzést illetően. Szeretne "access library" lenni, azaz nem azon az elven dolgozni, hogy majd azt kínálja fel, amit beszerez, hanem azt beszerezni és nyújtani, amire használói igény mutatkozik.

Ami a finanszírozás kérdéseit illeti, mindenekelőtt a fenntartókat kell érdekeltté tenni a szükséges keretek rendelkezésre bocsátásában. Ezenfelül – nemzetgazdasági szinten – ki kell munkálni a fejlesztési projektek kiírásának és a szakmai pályázatadásnak a rendszerét. A kutatási-fejlesztési intézményekben működő könyvtárak és információs munkahelyek dotálását az intézmények költségvetésén belül látszik célszerűnek megoldani.

/BÍROVÁ, D. – EHNOVÁ, M.: Majú perspektivu technické knižnice a informačné strediská na Slovensku? = Knižnice a informácie, 23. köt. 5. sz. 1991. p. 211–214./

(Futala Tibor)

Az emberi jogok információs és dokumentációs rendszere – a HURIDOCS

A HURIDOCS (Human Rights Information and Documentation Systems, International) a strasbourgi Európa Tanács mellett működő emberi jogi doku-

mentációs központ által összefogott és menedzselte információs-dokumentációs rendszer. Célja, hogy a rendszer egyes résztvevőinek összekapcsolásával

megkönnyítse az emberjogi információk rögzítését és áramlását.

A rendszer magas fokú kompatibilitásának megteremtésében elengedhetetlen feltétel a standard formátumok bevezetése és alkalmazása. Az egyik és elsőként bevezetett standard formátum az emberjogi dokumentumok bibliográfiai leírásának módját egységesítette. A második standard formátum az emberjogi kérdésekkel foglalkozó intézmények regisztrálásának egységesítését oldotta meg. Ennek elemei: a szervezet külön szabályzat alapján kialakított kódja, a felvétel, illetve az aktualizálások időpontja, az intézmény betűszava eredeti és angol nyelven, postai cím, telefon, telex, táviratcím, az intézmény helye az átfogóbb szervezeti hierarchiában, a konzultációs státusz adatai, kiadványok, éves jelentések, folyóiratok és éves mutatóik, a szervezet leírása, nyilvános dokumentációs tárai. A részt vevő szervezetek száma jelenleg több mint ötven.

A harmadik szabványosítási törekvés az emberi jogok megsértésével kapcsolatos események rögzítésének egységesítését célozza. Ez olyan fontos cél, hogy nemzetközi és kormányzati szervek érdeklődését is felkeltette. A feltételezések szerint ez a formátum-szabvány lesz az emberjogi információs és dokumentációs rendszer legoperatívabb információtárának megalapozója.

A szóban forgó információtárba különböző információfajták fognak belekerülni. Nevezetesen

- az eseményekre vonatkozó információk,

- az áldozatokról szóló információk,
- a valószínű elkövetőt/elkövetőket leíró információk,
- az események által kiváltott intervenciókkal kapcsolatos információk,
- az események további részletei.

A fentiek rögzítésére szolgáló standard formátum tervezete 1988-ban készült el. Jelenleg a formátum tesztelése és finomítása van napirenden. A finomítás két irányban, ún. a jeladó célú rövidített alapleírások és az analitikus leírások szabványosításának irányában folyik. Ezzel párhuzamosan fejlesztik a rendszer számítógépesítési programját. Az eddig szerzett tapasztalatok arról tanúskodnak, hogy a szóban forgó szabvány pontos eszköze lesz a kommunikáció megkönnyítésének.

Mindazonáltal az emberjogi szervezeteknek bizonyos fenntartásaik is vannak vele kapcsolatban. Ezek így vetődnek fel: féltő, hogy a megbízható információk begyűjtésével és szolgáltatásával kapcsolatos törekvések eltakarhatják az e téren létező igazi problémát, a tárgyalásokhoz szükséges politikai légkör megteremtését.

Ennek ellenére is időszerű, hogy a volt szocialista országok is bekapcsolódjanak ebbe az információs és dokumentációs rendszerbe.

/PROCHÁZKA, F.: Lidská práva a dokumentace. = Technická knihovna, 34. köt. 10. sz. 1990. p. 301–303./

(Futala Tibor)

Unicode

Unicode a neve az újonnan kifejlesztett, többnyelvű szöveg- és karakterkódolási szabványnak, amelyet a nagy rivális cégek (Apple, GO, IBM, Metaphor, Microsoft, NeXT, Novell, Sun Microsystems) egyaránt támogatnak. Az Unicode egyetlen, egységes karakterszabványa egyszerűbbé teszi a nemzetközi információs rendszerek kifejlesztését, s felöleli az összes nagyobb nyelvet. Ez a szabvány megkönnyíti a többnyelvű szoftverek írását és a nemzetközi információcserét. Az Unicode karakterkódok egyértelműek (minden karakterhez egy kód tartozik, függetlenül attól, mely nyelv használja, vagy mely betűkészletből származik), meghatározott hosszúságúak (16 bit), és elég van belőlük (65 536) ahhoz, hogy jusson minden karakter számára, amit a jövőben feltehetően használni fognak az elektronikus információfeldolgozásban.

/Information Hotline, 23. köt. 4. sz. 1991. p. 9./

(P. I.)

Katalóguskártya- és gerinccímke-nyomtató szoftver

A Rachels cég mindössze 269 dolláros áron hozott ki a kis könyvtárak számára olyan szerkesztő-nyomtató programrendszert, amellyel ezek a könyvtárak maguk nyomtathatják katalóguskártyáikat és könyvgerinccímkeiket. A programrendszer több betűméret és több karakterkészlet közül ad választási lehetőséget, a karakterkészletek tartalmazzák valamennyi latin betűs ábécé valamennyi ékezetes betűjét is. 17–20 adatmező és 6–10 kártyaformátum áll a felhasználó rendelkezésére. A program lézernyomtatót és tűs mátrixnyomtatót egyaránt képes kezelni.

/Information Retrieval and Library Automation, 26. köt. 9. sz. 1991. p. 8./

(V. Gy.)